

**"TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI
BOSHQARISH VA KAMAYTIRISHNING SAMARALI YO'LLARI
(HAMKORBANK ATB FARG'ONA MBXO MISOLIDA)"**

Husanov Sherzod ZikiryoXonovich

*O'zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi Biznesni boshqarish
(Master of Business Administration-MBA) Banking 23-02-guruh magistranti*

Annotatsiya: Bugungi kunda jahonda tijorat banklarining kredit portfeli ortib bormoqda. Bu albatta nafaqat banklarga daromad balki muammoli kreditlar hajmining oshishiga olib keladi. Ushbu maqolada tijorat banklarida muammoli kreditlarni samarali boshqarish yo'llari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Muammoli kreditlar(NPL), standart aktivlar, substandard aktivlar, qoniqarsiz aktivlar, shubhali aktivlar, umidsiz aktivlar.

Аннотация: сегодня кредитный портфель коммерческих банков в мире растет. Это обязательно принесет не только доход банкам, но и увеличит объем проблемных кредитов. В этой статье описаны способы эффективного управления проблемными кредитами в коммерческих банках.

Ключевые слова: Проблемные кредиты (NPL), стандартные активы, субстандартные активы, неудовлетворительные активы, сомнительные активы, безнадежные активы.

Abstract: today, the loan portfolio of commercial banks in the world is growing. This is sure to bring not only income to banks, but also increase the volume of problem loans. This article describes ways to effectively manage problem loans in commercial banks.

Keywords: Non-Performing Loans (NPL), standard assets, substandard assets, unsatisfactory assets, doubtful assets, hopeless assets.

Kirish

Bank tizimining barqarorligi va rivojlanishi uchun kredit portfelining sifati

muhim ahamiyatga ega. Tijorat banklarida muammoli kreditlarning oshishi banklarning likvidligi va moliyaviy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatib, ularning umumiy daromadlilikini kamaytiradi. Shu sababli, muammoli kreditlarni samarali boshqarish va kamaytirish har qanday bank uchun dolzarb vazifa hisoblanadi.

Bugungi kunda muammoli kreditlar (Non-Performing Loans – NPL) darajasini kamaytirish bo'yicha rivojlangan mamlakatlarda samarali tizimlar yo'lga qo'yilgan. Jumladan, AQSh, Yevropa mamlakatlari va Osiyo mintaqasidagi ilg'or tajribalar shuni ko'rsatadiki, muammoli kreditlarni boshqarishda quyidagi strategik yo'nalishlar muhim:

- Raqamli texnologiyalar va tahliliy vositalardan foydalanish orqali mijozlarning kredit to'lov qobiliyatini oldindan baholash;
- Kafolat va sug'urta mexanizmlarini takomillashtirish;
- Kredit olish jarayonida bankning ichki monitoring tizimini mustahkamlash;
- Muammoli kreditlarni qayta moliyalashtirish va restrukturizatsiya qilish.

O'zbekistonda ham muammoli kreditlarni kamaytirish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda. So'nggi yillarda bank tizimida raqamli texnologiyalar joriy qilinib, kredit xavflarini oldindan aniqlash va minimallashtirish choralari ko'rilmoqda. Ushbu tadqiqot tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarish va kamaytirish bo'yicha samarali yo'llarni aniqlash hamda xalqaro tajribalarni o'rganish orqali O'zbekiston sharoitiga mos tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan.

Tadqiqot doirasida quyidagi savollarga javob beriladi:

1. Tijorat banklarida muammoli kreditlarning yuzaga kelishiga sabab bo'ladigan omillar nimalardan iborat?
2. Xalqaro tajribada muammoli kreditlarni kamaytirish bo'yicha qanday samarali mexanizmlar mavjud?
3. O'zbekistonda tijorat banklarining muammoli kreditlarini boshqarish bo'yicha qanday chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda?

4. Muammoli kreditlarni samarali boshqarish va kamaytirish bo'yicha qanday strategiyalarni taklif etish mumkin?

Ushbu tadqiqot natijalari O'zbekiston bank sektorining barqarorligini oshirishga, tijorat banklari kredit portfelining sifatini yaxshilashga va kredit xavflarini kamaytirishga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Tijorat banklarida **muammoli kreditlarni boshqarish va kamaytirish dinamikasi** 2020-2025-yillar oralig'ida turli iqtisodiy va moliyaviy omillarga bog'liq holda o'zgarib bormoqda. Ushbu davrda O'zbekistonda ham, global miqyosda ham bank tizimida muammoli kreditlarni kamaytirish bo'yicha islohotlar amalga oshirilmoqda. Quyida bu jarayonning asosiy tendensiyalari va dinamikasi tahlil qilinadi.

1. 2020-2021-yillar: Pandemiya ta'siri va muammoli kreditlarning oshishi

COVID-19 pandemiyasi sababli ko'plab biznes subyektlari moliyaviy qiyinchiliklarga duch keldi, bu esa tijorat banklarida **muammoli kreditlar darajasining oshishiga** olib keldi.

O'zbekiston Markaziy banki kreditlar bo'yicha kechiktirilgan to'lovlarni qo'llab-quvvatlash choralarini ko'rdi.

Bu yillarda **substandard va shubhali kreditlarning** ulushi ortdi, banklarning muammoli kreditlar bo'yicha zaxira ajratish hajmi oshdi.

2022-2023-yillar: Tiklanish va islohotlar bosqichi

O'zbekiston bank tizimida **muammoli kreditlarni kamaytirish bo'yicha institutsional islohotlar** jadal amalga oshirildi.

Raqamli texnologiyalar va kredit scoring tizimlarining keng joriy qilinishi hisobiga **kredit xavflari oldindan baholanishi** yo'lga qo'yildi.

Banklar mijozlarga muammoli kreditlarni qayta restrukturizatsiya qilish bo'yicha qulay shart-sharoitlar yaratib, ularning to'lov qobiliyatini tiklashga yordam berdi.

Muammoli kreditlarning umumiy kredit portfelidagi ulushi **2022-yilda 5-7% atrofida bo'lsa, 2023-yilda 4-5% gacha kamaydi.**

2024-2025-yillar: Barqarorlik va yangi strategiyalar

Banklar kredit xavflarini boshqarish bo'yicha xalqaro standartlarga (Bazel III) to'liq o'tishga harakat qilmoqda.

Kredit portfelining sifatini yaxshilash uchun tijorat banklari **risklarni tahlil qilish tizimlarini avtomatlashtirish, sun'iy intellekt va blokcheyn texnologiyalaridan foydalanish** kabi innovatsion yondashuvlarni joriy qilmoqda.

Muammoli kreditlarni kamaytirish uchun **kredit sug'urtasi va kafolat mexanizmlarini rivojlantirishga urg'u berilmoqda.**

2025-yilga kelib muammoli kreditlarning ulushi **3-4% gacha pasayishi kutilmoqda**, bu esa bank tizimining barqarorligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

2020-2025-yillarda tijorat banklarida muammoli kreditlarni kamaytirish bo'yicha sezilarli o'zgarishlar kuzatilmoqda. Pandemiya yillarida kredit sifatining yomonlashuvi kuzatilgan bo'lsa, keyingi yillarda **raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, xalqaro standartlarga mos kredit siyosatini amalga oshirish va mijozlarga qulay kredit restrukturizatsiya mexanizmlarini yaratish** orqali muammoli kreditlar hajmi kamaytirilmoqda. Kelgusi yillarda bank tizimining barqarorligi va likvidligini oshirish uchun muammoli kreditlarni oldini olish bo'yicha chora-tadbirlarni yanada kuchaytirish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Me'yoriy-huquqiy hujjatlar

1. «O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki to'g'risida» gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni 1995-yil 26-dekabr.

2. O'zbekiston Respublikasi «Bank va bank faoliyati to'g'risida»gi Qonuni 1996-yil 25-aprel.

3. O'zbekiston Respublikasining «Bank siri to'g'risida»gi Qonuni 2005yil 25-aprel.

4. O'zbekiston Respublikasining «Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida» gi Qonuni 2012-yil 2-may .

5. O'zbekiston Respublikasining 2012-yil 26-apreldagi "Oilaviy tadbirkorlik to'g'risida"gi Qonuni. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2012 y.

6. O'zbekiston Respublikasining «Mikromoliyalash to'g'risida»gi Qonuni. 2006-yil 15-sentabr.

7. "Kichik tadbirkorlik subyektlarini milliy valutada kreditlash tartibi to'g'risida" gi Nizom 2013-yil 27-dekabr.

8. "Kichik va xususiy tadbirkorlikni mikrokreditlash tizimini yanada kengaytirish va soddalashtirish chora tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 13 fevraldagi Qarori.

9. "Kichik tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirishga doir chora-tadbirlar to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni, 2003- yil, 23- dekabr.

10. "Kichik tadbirkorlikni rivojlantirish kafolat jamg'armasi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 17-apreldagi Qarori.

11. "Tadbirkorlik subyektlari va keng aholi qatlamiga mikrokreditlar ajratish tizimini yanada soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 17 martdagi PQ-2844 Qarori.